

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

HOSPODÁŘSKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ROK ODEVZDÁNÍ:

1998

JMÉNO A PŘÍJMENÍ:

Lenka Pospíšilová

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

HOSPODÁŘSKÁ FAKULTA

obor: EKONOMIKA PODNIKU

Zemědělské dotace - poskytování, využití, kontrola

označení: BP-PE-KFÚ-98108

vedoucí práce: Ing. Hana Bezoušková, KFÚ

konzultant: Ing. Ivana Koubová, Finanční úřad v Litoměřicích

počet stran: 37

počet příloh: 0

datum odevzdání: 29. 5. 1998

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Hospodářská fakulta

Katedra financí a účetnictví

Školní rok 1997/98

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

pro Lenku P o s p í š i l o v o u

obor č. 6268 - 7 Podniková ekonomika

Vedoucí katedry Vám ve smyslu zákona č. 172/1990 Sb. o vysokých školách a nava-
zujících předpisech určuje tuto bakalářskou práci:

Název tématu: Zemědělské dotace - poskytování, využití,
kontrola.

Zásady pro vypracování:

1. Podmínky pro poskytování dotací.
2. Využívání dotací zemědělskými společnostmi.
3. Kontrola čerpání dotací finančními úřady.

OBSAH:

1. Úvod	7
2. Principy poskytování zemědělských dotací	7
2.1 Zásady, kterými se stanovují podmínky pro poskytování podpor ministerstvem zemědělství pro rok 1998	7
2.1.1 Podpůrné programy	10
2.2 Nařízení vlády č. 341/97 Sb., kterým se stanovují podpůrné programy k podpoře mimoprodukčních funkcí zemědělství, k podpoře aktivit podílejících se na udržování krajiny	11
2.2.1 Podpůrné programy k podpoře aktivit podílejících se na udržování krajiny	12
2.2.2 Programy pomoci pro podporu méně příznivých oblastí	13
2.3 Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a. s.	14
2.3.1 Programy PGRLF.....	15
2.4 Prominutí části půjčky, odklad splátek návratných půjček	16
3. Kontrola správnosti čerpání dotací	18
4. Využití dotace zemědělskou společností	21
4.1 Charakteristika společnosti	21
4.2 Závazky a pohledávky společnosti	24
4.3 Poskytnuté dotace	24
4.4 Problémy společnosti	25
5. Zemědělská politika v praxi Pyropu.....	27
5.1 Pomoc ze strany státu	29
5.1.1 Americký model	29
5.1.2 Zavést ve větší míře cla a kvóty	30
5.1.3 Stanovit ceny zemědělské produkce	30
5.1.4 Dotovat zpracovatelskou a prodejní činnost zemědělců ..	30
5.1.5 Větší podpora vývozu	31
5.1.6 Model uplatňovaný v Evropské unii	32
5.1.7 Který z modelů uplatnit v ČR?	32
5.2 Pomoc vlastními silami	33
6. Závěr	34

SEZNAM ZKRATEK:

EU	Evropská unie
FNM	Fond národního majetku
FÚ	finanční úřad
HDP	hrubý domácí produkt
MF	Ministerstvo financí ČR
MZe	Ministerstvo zemědělství ČR
PGRLF	Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a.s.

1. ÚVOD

Důvod, proč jsem se ve své bakalářské práci rozhodla zabývat zemědělskými dotacemi v České republice, je ten, že v letech 1994 - 1995 jsem pracovala na finančním úřadu jako pracovník pro správu dotací a má práce spočívala v kontrole správnosti čerpání poskytnutých dotací zemědělskými subjekty. Měla jsem možnost poznat jak se dotace poskytují, ale i to, jak jsou využívány a zda jsou dostačující.

2. PRINCIPY POSKYTOVÁNÍ ZEMĚDĚLSKÝCH DOTACÍ

Česká republika v roce 1998 podporuje své zemědělce na základě "Zásad, kterými se stanovují podmínky pro poskytování podpor ministerstvem zemědělství pro rok 1998", "Nařízením vlády č. 341/1997 Sb., kterým se stanovují podpůrné programy k podpoře mimoprodukčních funkcí zemědělství, k podpoře aktivit podílejících se na udržování krajiny a programy pomoci k podpoře méně příznivých oblastí" (do konce roku 1997 všechny tyto aktivity upravovaly "Zásady pro poskytování investičních a neinvestičních dotací ministerstvem zemědělství"), pomocí Podpůrného a garančního, rolnického a lesnického fondu, prominutím části návratných půjček poskytnutých zejména v letech 1992 a 1993 na vznik a rozvoj rolnických hospodářství a dále podpora v lesích je poskytována v souladu se zákonem o lesích na základě prováděcího předpisu, který tvoří přílohu zákona o státním rozpočtu.

2.1 Zásady, kterými se stanovují podmínky pro poskytování podpor ministerstvem zemědělství pro rok 1998

Pro to, aby žadatel obdržel přímou nenávratnou dotaci, musí splňovat tyto obecné podmínky:

- musí se jednat o tuzemskou osobu,
- žadatelem však nesmí být rozpočtová ani příspěvková organizace, subjekty v působnosti ministerstva obrany, ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, ministerstva průmyslu a obchodu, ministerstva životního prostředí,

ministerstva vnitra a ministerstva pro místní rozvoj (pokud dále není uvedeno jinak),

- žadatel neobdržel v příslušném roce na činnost nebo na předmět, pro který je požadována podpora, úvěr s podporou PGRLF nebo dotaci z jiných rozpočtových kapitol státního rozpočtu, státních fondů,
- žadatel dokládá v žádosti své identifikační údaje dle závazného vzoru a dále informace uvedené u jednotlivých programů. Žadatel je povinen uvést požadovné údaje úplně a pravdivě.

Žádost o podporu se podává na příslušném Územním odboru MZe. Každou žádost doplní územní odbor datem, hodinou a minutou přijetí a v návaznosti na to jí přidělí pořadové číslo. Rovněž posoudí, zda žadatel splnil podmínky pro podání žádosti a žádost zkontroluje. Zjistí-li, že žádost je neúplná nebo obsahuje zjevně chybné údaje, vrátí žádost k odstranění těchto vad. V případě, že žadatel nedostatky odstraní ve lhůtě 10 dnů od data vrácení, bude žádost považována za původní.

O schválení žádosti rozhoduje přímo MZe. Žádosti se projednávají podle pořadí, v jakém byly přijaty na územním odboru. Na podávání a vyřizování žádosti se nevztahuje zákon č. 71/1996 Sb. (Správní řád), proto je zamítnutí žádosti konečné a nelze se proti němu odvolat.

Podpora nepřísluší žadateli, pokud nemá vypořádány k datu podání žádosti (případně ke dni uzavření smlouvy) závazky po lhůtě splatnosti vůči Státnímu fondu tržní regulace, PGRLF, Pozemkovému fondu, Fondu národního majetku, finančnímu úřadu, České správě sociálního zabezpečení, zdravotním pojišťovnám a dále závazky, které plynou z oprávněných nároků na základě již dříve uzavřených smlouv o poskytnutí prostředků ze státního rozpočtu.

Příjemce podpory odpovídá za to, že účel, na který mu byla poskytnuta podpora, splnil nebo splní v rozsahu a do termínu stanoveného ve smlouvě. Nečerpání celkové výše finančních prostředků podle smlouvy se nepovažuje za neplnění smlouvy, ale nezakládá právo žadateli na dočerpání finančních prostředků v následujícím roce. Ten příjemce, který nemůže splnit účel, na který mu byla poskytnuta podpora, ze zdravotních nebo jiných vážných důvodů, je povinen neprodleně informovat MZe, které může uzavřít smlouvu,

kterou převede poskytnutou podporu na jinou osobu, včetně všech práv a povinností. V případě úmrtí příjemce podpory bude postupováno v souladu s ustanovením občanského zákoníku o dědictví.

Příjemce podpory, který uvedl nepravdivé údaje v žádosti nebo nesplnil ustanovení smlouvy, je povinen neprodleně poskytnutou podporu vrátit a oznámit to územnímu odboru a příslušnému finančnímu úřadu. Následně je pak povinen zaplatit stanovené penále.

Smlouva o poskytnutí dotace musí obsahovat jméno a příjmení příjemce, jeho bydliště, místo podnikání, (pokud je příjemce právnickou osobou, pak její obchodní jméno, sídlo a právní formu); bankovní spojení; číslo smlouvy; kód a název programu; účel podpory; celkovou výši podpory; u podpory investičního charakteru i minimální dobu podnikání s dotovaným hmotným investičním majetkem; čas plnění smluvních podmínek; čestné prohlášení příjemce, že nemá závazky po lhůtě splatnosti vůči příslušnému finančnímu úřadu, správě sociálního zabezpečení a zdravotním pojišťovnám; prohlášení příjemce, že se podrobně seznámil se Zásadami; podpisy smluvních stran a dále závazek příjemce dotace, že

- v případě prodeje dotovaného majetku dříve, než bylo ujednáno, vrátí obdržené prostředky zpět do státního rozpočtu,
- bude poskytovat požadované informace, dokladovat činnost a umožňovat vstup kontrolou pověřeným pracovníkům MZe a finančních úřadů do svých objektů a na pozemky k ověřování plnění podmínek smlouvy o poskytnutí dotace,
- v případě uvedení nepravdivých údajů v žádosti, neplnění smlouvy nebo Zásad vrátí neoprávněně čerpané nebo zadržené prostředky včetně penále na příslušný účet.

MZe si vyhrazuje neproplatit smlouvenou částku podpory v případě zjištění skutečností, které opravňují MZe k odstoupení od smlouvy.

2.1.1 Podpůrné programy

1) Obnova vinic, chmelnic, ovocných sadů

Podpora v rámci tohoto programu je určena na výsadbu vinic, chmelnic a ovocných sadů. Je určena podnikateli podnikajícím v zemědělské prvovýrobě. Jedná se o investiční přímou nenávratnou dotaci. Výše dotace se pohybuje v rozmezí 80 000 Kč - 250 000 Kč na 1 hektar. Kromě obecných podmínek uvedených výše, musí žadatel splnit ještě podmínku následující: musí předat doklad o vlastnictví pozemku podle katastrálního úřadu, případně nájemní smlouvu na minimálně 15 let se souhlasem vlastníka k výsadbě.

2) Podpora včelařství

Tato podpora se poskytuje na zabezpečení opylování zemědělských hmyzosnubných plodin v ČR. Jedná se o neinvestiční přímou dotaci. Její výše se pohybuje od 150 Kč do 550 Kč na jedno včelstvo.

3) Podpora nepotravinářského využití půdního fondu - pěstování lnu

Účelem této podpory je pěstování lnu pro technické využití a jako ekologického prvku pro udržení rázu krajiny. Předmětem podpory je plocha lnu pěstovaného pro stonek. Jedná se o přímou nenávratnou dotaci, jejíž výše je do 6 000 Kč na 1 hektar sklizené plochy. K jejímu zasetí je však třeba použít pouze uznané osivo odrůd lnu povolených v ČR a příjemce dotace bude mít uzavřenou dohodu s odběratelem produkce.

4) Chov dojných krav

Účelem podpory je zajištění zemědělské údržby krajiny a zachování či vytvoření stálých pracovních příležitostí využitím zemědělských pozemků k produkci krmiv, restrukturalizace stáda a zvýšení průměrné užitkovosti dojených krav. Předmětem podpory je však jen kráva, která nadojila určitý počet litrů a je zapojena do kontroly užitkovosti. Výše přímé nenávratné podpory je do 2 500 Kč na 1 krávu.

5) Udržování a zlepšování genetického potenciálu hospodářských zvířat

Tato podpora se poskytuje na přirozenou plemenitbu, nákup genetického materiálu hospodářských zvířat ke zlepšení a udržování genetického potenciálu, kontrolu užitkovosti a intenzivní šlechtění zvířat. Vždy se jedná o

přímou nenávratnou neinvestiční dotaci. Výše podpory je vázána na spoustu hledisek.

6) Udržování genetického potenciálu osiv a sadby

Účelem této dotace je podpořit a zabezpečit dostupnost kvalitních odrůd osiv a sadby. Jedná se o šlechtění odrůd, úhrada části zaplaceného licenčního poplatku a podpora na zkoušení původních českých odrůd v zahraničí.

7) Podpora ozdravování polních a speciálních plodin

Podpora je určena podnikateli provádějícímu ozdravování polních a speciálních plodin a její výše je až do 60% z prokázaných úplných vlastních nákladů příslušného roku vynaložených na ozdravování rostlin.

Další programy se týkají poradenství a informatiky na podporu rozhodování zemědělských výrobců.

2.2 Nařízení vlády č. 341/1997 Sb., kterým se stanovují podpůrné programy k podpoře mimoprodukčních funkcí zemědělství, k podpoře aktivit podílejících se na udržování krajiny a programy pomoci k podpoře méně příznivých oblastí

Do konce roku 1997 byly tyto podpory zahrnuty do Zásad. K oddělení došlo zřejmě kvůli možnosti snadnější změny výše podpory (Zásady se téměř nemění, avšak výše podpor na činnosti, jenž nyní vymezuje Nařízení vlády, se mění každoročně).

Podporu lze poskytnout osobám, které zemědělsky hospodaří na základě vlastnického práva nebo nájemní smlouvy na zemědělských pozemcích o celkové výměře minimálně 2 hektary.

Žádost o podporu se podává přímo na MZe (případně na ministerstvo obrany, jde-li o organizaci v jeho působnosti). Součástí žádosti je i čestné prohlášení, ve kterém žadatel prohlašuje, že veškeré údaje uvedené v žádosti jsou pravdivé, že neobdržel na požadovaný předmět činnosti příspěvek z jiných zdrojů státního rozpočtu a že nemá žádný závazek po lhůtě splatnosti vůči Státnímu fondu tržní regulace, PGRLF, Pozemkovému fondu a závazky

plynoucí z již uzavřených dotačních smluv a půjček. Pokud je žádost neúplná nebo obsahuje zjevně chybné údaje, MZe ji vrátí do 30 dnů ode dne jejího doručení spolu s výzvou k odstranění těchto vad. Nedojde-li k jejich odstranění do 7 dnů od doručení výzvy, považuje se žádost za podanou po lhůtě. Na rozhodování o přiznání podpory se nevztahuje zákon č. 71/1967 Sb. správní řád.

Podporu lze poskytnout pokud žádost splňuje daná kritéria a pokud žadatel má ke dni podání žádosti vypořádány své splatné závazky vůči státním institucím. Výše podpory je určena pro každý kalendářní rok ve Věstníku MZe.

2.2.1 Podpůrné programy k podpoře aktivit podílejících se na udržování krajiny

Podpůrné programy se stanoví na:

- údržbu zemědělských pozemků s průměrnou cenou stanovenou zvláštní vyhláškou MZe č. 215/95 Sb., která je vyšší než 4,01 Kč za 1 m². Podpora se však nepřizná na zemědělské pozemky využívané jako orná půda (bodové ohodnocení: 1 m² = 1 bod).
- vyrovnání ztrát v důsledku hospodaření žadatele v systému ekologického zemědělství v katastrálním území s průměrnou cenou zemědělských pozemků podle zvláštní vyhlášky MZe č. 215/95 Sb., která je vyšší než 4,01 Kč za 1 m² (bodové ohodnocení: 1 m² = 10 bodů).

Kritérium pro přiznání podpory je udržování celé výměry zemědělských pozemků žadatele v požadovaném stavu a dále zařazení žadatele do Seznamu producentů, zpracovatelů a obchodníků s bioprodukty, který vyhlašuje MZe a který je zveřejněn ve Věstníku MZe.

Výše podpory je závislá na bodovém ohodnocení. Vypočte se jako násobek bodového ohodnocení a výše ocenění jednoho bodu, které je stanoveno MZe a zveřejněno ve Věstníku MZe.

2.2.2 Programy pomoci pro podporu méně příznivých oblastí

Do méně příznivé oblasti patří ta území, ve kterých průměrná cena zemědělských pozemků stanovená Vyhláškou MZe 215/95 Sb. je nižší než 4 Kč za 1 m².

Druhy programů pomoci:

- údržba zemědělských pozemků v méně příznivé oblasti přispívající k udržení krajiny v požadovaném stavu. Podpora nebude přiznána na zemědělské pozemky využívané jako orná půda (bodové ohodnocení: 1 m² = 2 body až 18 bodů, záleží na ceně pozemku),
- rozšíření chovu skotu masných plemen v méně příznivé oblasti přispívajícího k přirozenému využití produkce travních porostů, zajištění stálých pracovních příležitostí a k trvalému udržení krajiny v kulturním stavu (bodové ohodnocení: 1 m² = 8,5 bodů až 35 bodů na 1 kus telete, záleží na ceně pozemku),
- vyrovnání ztrát v důsledku hospodaření žadatele v systému ekologického zemědělství v méně příznivých oblastech (bodové ohodnocení: 1 ha = 10 bodů),
- rozšíření chovu ovcí v méně příznivé oblasti přispívajícího k přirozenému využití produkce trvalých travních porostů a k trvalému udržení krajiny v kulturním stavu na pozemcích s průměrnou cenou podle Vyhlášky MZe č. 215/95 Sb. do 3,10 Kč za 1 m² (bodové ohodnocení: 4 body na 1 kus zvířete v oblasti s cenou pozemku do 3,10 Kč za 1 m²),
- změna struktury zemědělské výroby zalesněním včetně ochrany založených lesních kultur v méně příznivých oblastech (provedené výkony jsou ohodnoceny sazbou v Kč na technickou jednotku).

Výše podpory se vypočítá buď jako násobek bodového ohodnocení a výše finančního ocenění jednoho bodu, které je stanoveno MZe a zveřejněno ve Věstníku MZe, anebo jako násobek počtu technických jednotek provedeného výkonu a sazby na technickou jednotku, jež je opět stanovena MZe.

Příjemce dotace je do 30. 9. roku, ve kterém mu byla přiznána podpora, povinen předložit čestné prohlášení, že splnil všechny podmínky pro poskytnutí podpory. Součástí tohoto čestného prohlášení je i potvrzení

příslušného obecního úřadu, že pozemky, na které byla poskytnuta dotace, byly řádně zemědělsky obhospodařovány.

2.3 Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a. s.

Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond je akciovou společností, která byla zřízena vládou za účelem podpory zemědělců. Správou jeho peněžních prostředků byla pověřena Agrobanka Praha a.s. a správu akcií vykonává Credit Suisse Asset Management Praha s.r.o.

Tento Fond poskytuje garance jistin úvěrů a dále dotaci formou úhrady části úroků z úvěru. Podpora se však poskytne jen na podnikatelské záměry v rámci vyhlášených programů Fondu při splnění určitých podmínek.

Příjmy žadatele musí být tvořeny více než 50 % ze zemědělské provozy a lesní činnosti a tento poměr musí být zachován i po uskutečnění záměru. V případě změny podnikatelského záměru, rozšíření podnikatelského záměru či rozšíření podpory nad rámec původního záměru musí být předložena nová žádost. Podpora se neposkytuje na nákup osobních automobilů, pozemků a budov. Dále se neposkytne v případě, má-li žadatel závazky vůči státním institucím, nebo nemá vypořádány majetkové nároky (restituční a transformační). Příjemce odpovídá za použití úvěru, na který byla podpora poskytnuta, v souladu se záměry podnikatelského záměru a příslušného programu. Při nedodržení podmínek uhradí Fondu dotaci a smluvní pokutu.

Fond poskytuje garanci jistiny úvěru. Maximální výše poskytnuté záruky závisí na průměrné délce splatnosti úvěru:

splatnost do 2 let	30%
splatnost do 6 let	0% u mobilních strojů 50% u ostatních investic
splatnost nad 6 let	0% u mobilních strojů 85% u ostatních investic

Jediným důvodem pro neuspokojení žadatele o podporu, je, při splnění všech podmínek, případný nedostatek finančních prostředků.

Fond dále poskytuje dotaci formou úhrady části úroků z úvěru. Procentní sazbu dotace vyhláší představenstvo Fondu zpravidla čtvrtletně. Vyhlášená sazba platí po celou dobu platnosti smlouvy.

Postup vyřizování žádosti o garanci či dotaci je následující. Žadatel připraví podnikatelský záměr a požádá úvěrující banku o poskytnutí úvěru a v případě poskytnutí úvěru požádá žadatel prostřednictvím banky Fond o garanci, dotaci. Banka postoupí přijatou žádost výkonnému aparátu Fondu k poskytnutí podpory. Výkonný aparát Fondu připraví příkaz k úhradě dotace a smlouvu o garanci úvěru. Úvěrující banka pak poskytne úvěr s podporou, podává zprávu výkonnému aparátu Fondu. Klient splácí úvěrující bance úvěr a úroky. Úvěrující banka informuje Fond zejména o sankčních úrocích, neplacení splátek a jiném porušení stanovených podmínek klientem a Fond je oprávněn odebrat podpory.

2.3.1 Programy PGRLF

PGRLF poskytuje podpory v rámci 11 programů. Následující tabulka stručně zobrazuje specifika sedmi z nich.

název programu	účel podpory	příjemce podpory	forma podpory
PROVOZ	krátkodobá podpora na řešení přechodného nedostatku fin. zdrojů na vybrané provozní výdaje (osiva, sadba, hnojiva)	podnikatel. subjekty se zeměd. výrobou, jejichž příjmy z prvovýroby tvoří více než 50% všech příj.	garance bank. úvěrů s délkou splatnosti do 2 let, dotace na úhradu části úroků
ZEMĚDĚLEC	dlouhod. podpora podnikání, např. nákup strojů, technolog., stavební investice, pořízení stáda, agroturistika, zřiz. polních cest	podnik. subjekty se zemědělskou výrobou, jejichž příjmy z prvovýroby tvoří více než 50% všech příjmů	garance bank. úvěrů, dotace na úhradu části úroků
LESY	podpora úvěrů na investič. obnovu a provoz. nákl. v lesnictví	podnikatelé v lesnictví, obce vlastníci les	garance bankovních úvěrů, dotace na úhradu části úroků
KRAJINA	podpora přístupu k úvěrům na ekolog. šetrné hospodaření údržba krajiny v oblastech s příkázanými režimy hospod.	zeměd. a lesnic subjekty žádající o podporu v rámci progr. Provoz a Zemědělec ležící v oblastech s přík. rež. hosp.	vyšší dotace úroků - o 1 proc. bod při výměře větší než 30% v oblasti s příkáz. rež. hosp., o 3 proc. body při výměře větší než 60%
MLÁDÍ	zahájení a rozvoj zem. podnik. na bázi rodinných farem pro mladé podnikatele a rodiny	majitelé farmy ne starší než 35 let	zvýhodnění dotace úroků z úvěrů poskyt. v rámci progr. Provoz, Zemědělec, Lesy

AGROREGION	rozvoj zem. i nezem. čin. zem. podnikatelů ve vybraných regionech	příjemci podpory v rámci prog. Provoz, Zemědělec, Lesy s více než 50% výměrou v dané oblasti	zvýhodnění dotace úroků z úvěrů v uved. prog. o dalš. 5 proc. bodů, v zátopových oblastech o 3 proc. body
EXPORT	podpora exportu z. komodit - řepný cukr, slad, ovoce, zel., mák, hořčice, margarín, rostl. jedlé oleje, vejce, drůbež, ...	podnikatelé s činností export zeměděl. komodit	dotace úroků z úvěru

V roce 1998 činí rozpočet Fondu 3,35 miliardy korun. Původně bylo navrženo ještě o sto milionů korun více, ty však byly přesunuty do přímých dotací. Na rozdíl od minulých let však Fond snížil garanci u provozních úvěrů splatných do dvou let z původních 50% na 30%, což odůvodňuje tím, že banky již své klienty znají, a proto není třeba vysokých garancí. V případě mobilních strojů, jako např. traktorů či kombajnů, se Fond rozhodl, že garance zcela zruší. Důvodem tohoto kroku je podle Fondu vysoká míra obnovy této techniky, jejíž prodejci jsou svázáni s bankami a s leasingovými společnostmi a v jejich zájmu je sehnat svému zákazníkovi kvalitní financování.

Zajímala jsem se o to, jak důležitým faktorem při rozhodování bank o poskytnutí či neposkytnutí úvěru je fakt, že úvěr bude jištěn ze strany PGRLF. Proto jsem s touto otázkou navštívila deset bank. Velmi mě překvapilo, že absolutní většina z domácích bank při rozhodování o poskytnutí úvěru vůbec nebere ohled na to, že bude jištěn Fondem. Pro ně je rozhodující v první řadě reálnost podnikatelského záměru, právní forma žadatele, schopnosti managementu, případně obrat za poslední roky. Jako ručení požadují takový majetek, který je možno vázat (nemovitosti, automobily), pohledávku, kde dlužník má účet v dané bance, směnku, na které jako emitent figuruje ne společnost, ale její vlastníci a až na posledním místě figuruje Fond. Vyjimku tvoří Agrobanka a.s., která je však v současné době v nucené správě a uvažuje se o jejím prodeji. Paradoxem je, že garanci ze strany Fondu vítají a úvěr pak poskytnou spíše zahraniční banky než domácí.

2.4 Prominutí části půjčky, odklad splátek návratných půjček

Vláda České republiky poskytovala v letech 1991 - 1994 kromě přímých dotací i bezúročné návratné půjčky. Zemědělci je pak spláceli na účet ministerstva financí prostřednictvím finančních úřadů. V roce 1995 vláda rozhodla o možnosti prominutí části půjčky nebo o odkladu splátek, proto byl

vydán "Postup při úpravě splátkových kalendářů návratných finančních výpomocí a poskytování bonifikací v resortu zemědělství", na jehož základě lze žádat o prominutí či odklad splátek dodnes.

Žadost však může podat jen ten, kdo má k datu podání žádosti ve smlouvě uvedenu skutečnou výši návratné finanční výpomoci, tj. upravenou o případné změny - neoprávněně čerpané prostředky, zadržené prostředky, nedočerpání prostředků a dále má vypořádány všechny dosavadní splátky dle smlouvy včetně případných sankcí (zde se vyžaduje potvrzení z finančního úřadu). Z možnosti úpravy splátkového kalendáře a bonifikace není vyloučen žadatel, který do data podání žádosti sice plně nerespektoval splátkový kalendář, ale má k tomuto datu všechny své povinnosti vůči státu (vztahující se ke smlouvě, pro kterou je požadována změna) vyrovnány.

Žadost se podává na příslušném územním odboru MZe a o jejím schválení rozhodne přímo MZe. Na základě vyřízení žádosti bude na příslušném územním odboru vypracován dodatek ke smlouvě. V období podání žádosti do data podepsání dodatku ke smlouvě je žadatel povinen plnit dosud platný splátkový kalendář. V praxi to znamená, že má-li žadatel stanoven den splatnosti na např. 31. 7. a dodatek je podepsán až 31. 10., finanční úřad je povinen za tuto prodlevu vydat rozhodnutí o zaplacení penále.

1) Prominutí části půjčky

Příjemci návratné finanční výpomoci, který od 7.7.1995, kdy vstoupil v platnost Postup, dodržel splátkový kalendář, je prominuta část půjčky ve výši 20% celkové částky poskytnuté půjčky. O tuto bonifikaci bude snížena poslední splátka, pokud však nárok na bonifikaci převyší poslední splátku, úleva se promítne do dalších splátek bezprostředně předcházejících poslední splátce. Tomu příjemci, kterému již nárok na bonifikaci vznikl, jsou prostředky vráceny.

2) Rozložení splátek (bez přerušení úhrad splátek)

Původní splátkový kalendář lze prodloužit maximálně o 3 roky při rovnoměrném rozložení splátek do jednotlivých let. Kalendář se upravuje tak, aby obsahoval jen jednu roční splátku, splatnou k 30. 11. příslušného roku počínaje rokem vyřízení žádosti. S každou roční splátkou je příjemce povinen

zaplatit roční úrok z nesplacené částky půjčky ve výši 2%. Při výpočtu úroku se do nesplacené částky nezapočítává splátka běžného roku.

3) Odložení splátek

Splátky lze odložit maximálně o 3 roky a to v návaznosti na prodloužení splátkového kalendáře. Kalendář se upraví tak, aby obsahoval jen jednu roční splátku splatnou k 30. 11. příslušného roku. Příjemce půjčky je povinen zaplatit každoročně úrok ve výši 2% z nesplacené částky a to vždy k 30. 11. počínaje rokem vyřízení žádosti. Od roku, kdy bude zahájeno splácení, se při výpočtu úroku do nesplacené částky nezapočítává splátka běžného roku.

3. KONTROLA SPRÁVNOSTI ČERPÁNÍ DOTACÍ

Kontrolu správnosti čerpání dotací poskytnutých na základě Zásad a Nařízení vlády provádějí pracovníci územního odboru MZe a pracovníci finančních úřadů a to většinou nezávisle na sobě.

Územní odbor provádí kontrolu většinou v roce, kdy zemědělec dotaci obdržel. Pak se případná vratka dotace odvádí na účet ministerstva zemědělství. O vratce je povinen vyrozumět finanční úřad, který vyměří penále, které se odvádí na účet ministerstva financí.

Finanční úřad kontroluje zemědělské subjekty v letech následujících po obdržení dotace a případná vratka dotace a penále putuje na účet ministerstva financí. Následující část mé práce pojednává podrobněji právě o kontrole prováděné finančními úřady.

Do konce roku 1994 postupovaly finanční úřady při kontrole správnosti čerpání dotací podle zákona č. 71/1967 Sb. správní řád, ale na základě novelizace zákona č. 337/1992 Sb. o správě daní a poplatků, která vstoupila v platnost od 1.1.1995, se při kontrole postupuje právě podle tohoto zákona. Důvodem tohoto kroku je především fakt, že správní řád neumožňuje exekuci majetku dlužníka, jen exekuci na výplatu a peněžní prostředky na bankovních účtech. Dalším důvodem je i to, že vydá-li se rozhodnutí na vratku dotace či na zaplacení penále a osoba povinná se proti němu odvolá, pak podle zákona o

správě daní a poplatků (na rozdíl od správního řádu) nemá odvolání odkladný účinek a osoba povinná musí částku uhradit většinou do 15 dnů.

Postup kontroly prováděné finančními úřady:

- pracovník navštíví územní odbor MZe, kde si vyžádá vedle smlouvy o poskytnutí dotace i různé další doklady,
- pracovník zašle příjemci dotace dopis, ve kterém mu oznámí den provedení kontroly a doklady, které je třeba předložit,
- pracovník nastuduje Zásady či Nařízení vlády včetně prováděcích pokynů a pokynů vydaných ministerstvem financí a finančním ředitelstvím,
- pracovník provede kontrolu u příjemce dotace,
- po ukončení kontroly sepíše pracovník zprávu o provedení kontroly správnosti čerpání dotací, kterou dá podepsat příjemci dotace. Případné odmítnutí podpisu však nemá na platnost zprávy žádný vliv.
- pokud se kontrolou nezjistí žádné nedostatky, je celý proces ukončen,
- pokud pracovník zjistí nedostatky, vydává rozhodnutí na vratku a na penále. Ve sporných případech, kdy si není finanční úřad jist, jak postupovat, požádá finanční ředitelství o vyjádření.

Nejčastější nedostatky zjištěné při kontrole jsou:

- příjemce dotace nepoužil, nebo nemůže prokázat, že použil podporu na účel, na který byla poskytnuta,
- příjemce nepoužil podporu ve lhůtě, která byla daná smlouvou o poskytnutí dotace,
- příjemce nepoužil podporu do konce kalendářního roku, ve kterém byla poskytnuta, což odporuje rozpočtovým pravidlům,
- příjemce prodal dotovaný majetek dříve, než bylo ujednáno ve smlouvě,
- dotovaná zvířata uhynula a příjemce nemá doklad od veterináře zdůvodňující úhyn,
- dotovaná zvířata musela být utracena a příjemce nemá doklad od veterináře zdůvodňující utracení.

Ve všech těchto případech vydává finanční úřad rozhodnutí na vratku a rozhodnutí na penále. Náležitosti rozhodnutí jsou:

- přesné označení finančního úřadu,
- identifikační údaje osoby, pro kterou je rozhodnutí vydáno,
- číslo jednací, datum vystavení a jméno pracovníka, který záležitost vyřizuje,

- výrok, ve kterém se uvede co se rozhodnutím nařizuje,
- odůvodnění, kde je uvedeno konkrétní ustanovení zákona, Zásad, či Nařízení vlády (případně zpráva o kontrole), které bylo překročeno a rovněž způsob výpočtu finanční částky, která se rozhodnutím nařizuje uhradit,
- poučení o odvolání, ve kterém se uvede doba, do které je možno se odvolat (zpravidla 15 dnů ode dne doručení tohoto rozhodnutí) a dále informace, že případné odvolání nemá odkladný účinek,
- úřední razítko, jméno, funkce a podpis oprávněného pracovníka (většinou ředitel finančního úřadu).

V případě neoprávněného čerpání a zadržení prostředků státního rozpočtu se vždy vedle rozhodnutí na vratku vystavuje i rozhodnutí na penále. Penále se vypočte jako jedna promile denně ze zadržené či neoprávněně použité částky. Penále se však neplatí, nepřesáhne-li 500 Kč.

Pokud se příjemce dotace domnívá, že finanční úřad vůči němu postupoval nesprávně, má možnost podat odvolání, které zašle na tento finanční úřad. Odvolání vedle identifikačních údajů musí obsahovat i konkrétní ustanovení zákona, Zásad, či Nařízení vlády, které měl finanční úřad překročit. Finanční úřad odvolání přezkoumá a pokud dojde k závěru, že je oprávněné, zruší dříve vydané rozhodnutí. Pokud se domnívá, že odvolání není oprávněné, pak jej spolu se svým vyjádřením, s kopiemi rozhodnutí a zprávy o kontrole postoupí svému nadřízenému orgánu, což je finanční ředitelství. To celou záležitost posoudí a buď zruší napadené rozhodnutí, nebo odvolání zamítne.

Osoba povinná však může rovněž podat žádost o prominutí, ve které uvede důvody, proč nesplnila dané podmínky. Tato žádost musí být opatřena kolkem ve výši 200 Kč a je zaslána na finanční úřad. Ten napíše své vyjádření, zda jsou důvody uvedené v žádosti pravdivé a doporučení, zda žádosti vyhovět či ji zamítnout. Poté zašle vyjádření spolu s žádostí na finanční ředitelství, kde je napsáno další vyjádření a vše je postoupeno na ministerstvo financí, které o celé záležitosti rozhodne. Myslím si, že je dobře, že tu existuje možnost prominutí vratky a penále, protože v mnoha případech došlo k nesprávnému čerpání dotací neúmyslně a ne přímo vinou příjemce dotace.

Z výše uvedené kapitoly o principech poskytování dotací plyne, že dotace nejsou příliš vysoké, proto není neobvyklé, že náklady na provedení kontroly bývají často vyšší než poskytnutá částka.

Vedle kontroly správnosti čerpání dotací provádí finanční úřady i správu splátek bezúročných návratných půjček. Zhruba měsíc před splatností splátky zašle finanční úřad příjemci půjčky upozornění, ve kterém uvede výši splátky, den, do kterého je třeba ji zaplatit, číslo účtu, na který je třeba splátku poukázat a variabilní symbol, který je v případě fyzické osoby rodné číslo a v případě právnické osoby její IČO. Pokud příjemce půjčky nezaplatí splátku v daném termínu, zašle mu finanční úřad výzvu k zaplacení s informací, že mu bude vypočteno penále a že dlužná částka může být vymáhána. Nezaplatí-li ani po této výzvě, předá pracovník pro správu dotací věc na vymáhací oddělení. Po uhrazení dané částky vypracuje pracovník pro správu dotací ještě rozhodnutí o zaplacení penále, přičemž výše penále je jedna promile denně ze zadržené částky. Proti rozhodnutí se může dlužník odvolat, ale odvolání nemá odkladný účinek.

4. VYUŽITÍ DOTACE ZEMĚDĚLSKOU SPOLEČNOSTÍ

Tato kapitola pojednává o hospodaření a o problémech společnosti s ručením omezeným Pyrop, které má sídlo v Třebívlicích.

4.1 Charakteristika společnosti

Společnost Pyrop vznikla 1. 10. 1992. Jejími zakladateli je 9 fyzických osob a 1 právnická osoba. Fyzické osoby jsou bývalí technici Státního statku Lovosice, který na polnostech dnešního Pyropu dříve hospodařil. Právnickou osobou je město Most, který je nyní vlastníkem některých nemovitostí.

V předmětu podnikání převažuje zemědělství spolu s lesnictvím, které tvoří 80,85% celkových výnosů. Dále se společnost zabývá dřevařskou výrobou a obchodní činností.

Většina pozemků společnosti se nachází v okrese Litoměřice, v chráněné krajinné oblasti České středohoří, kde leží i sídlo firmy - Třebívlice, které jsou známy jako naleziště českých granátů (latinsky pyrop - odtud tedy název společnosti). Do roku 1992 na těchto pozemcích hospodařily Státní statek Lovosice a Státní statek Libčeves. V té době začali restituenti žádat o vydání majetku. Toho Pyrop využil, odkoupil od oprávněných osob restituční nároky a vystupoval jako velký restituent. Tak mu byl postupně vydáván majetek. Jednalo se o movitý majetek, zásoby, zvířata a nemovitosti. Celkem bylo uzavřeno 141 kupních smluv v celkové hodnotě 30 mil. Kč. Další majetek získal v rámci privatizace a odkupem majetkových podílů vlastníků krachujících okolních zemědělských družstev. V současné době hospodaří na zhruba 3 000 hektarech půdy.

Jako organizační strukturu společnost uplatňuje divizionální systém, je rozčleněna na pět divizí. Řízena je třemi jednateli a vedoucími divizí. Divize jsou tyto: ovocnářská výroba, polní výroba, živočišná výroba, lesy a dřevovýroba, opravárenství a služby. Kromě divizí existuje ještě ekonomický úsek, který se zabývá administrativou.

1) Divize ovocná výroba

Výměra ovocných sadů Pyropu je 414 hektarů. Roční produkce ovoce se pohybuje kolem 4 000 tun. Z tohoto množství nejvyšší produkci tvoří jablka, dále višně, rybíz, hrušky, meruňky, angrešt a švestky. Pyrop rovněž vlastní ovocný velkosklad, jehož chladírenské kapacity mohou být využívány k obchodní činnosti po celý rok. Jedná se hlavně o uskladnění a přetřídění vlastní produkce ovoce, ale i nakoupeného tropického ovoce, zeleniny, nápojů a jiných potravinářských produktů.

2) Divize polní výroba

Největší část pozemků pro polní výrobu tvoří orná půda (2 247 ha), dále chmelnice, pastviny a neosetá, zatravněná půda. Na orné půdě se pěstují především obiloviny (produkce kolem 4 300 tun), cukrovka (produkce 7 000 tun), řepka (produkce 220 tun), kukuřice, vaječná, brambory, slunečnice a trávy na semeno. Začátkem roku 1996 bylo převzato od zanikajícího zemědělského družstva Děčany i 12 hektarů chmelnic.

3) Divize živočišná výroba

Živočišná výroba se specializuje na výrobu hovězího masa a v menší míře rovněž na odchov jalovic a telat. Stav skotu se pohybuje kolem 1 250 kusů. Od roku 1996 je rozšířena o výrobu vepřového masa. Stav prasat je kolem 2 000 kusů. K živočišné výrobě patří i chov ryb a chov koní.

4) Divize lesy a dřevovýroba

Tato divize ročně zpracovává 2 000 - 2 500 m³ kulatiny. Polovina suroviny se získává z těžby vlastní z pronajatých porostů (226 ha) a druhá polovina nákupem od různých dodavatelů. Vyrábí se hranoly, fošny, prkna, střešní latě a atypické řezivo. Dřevařský areál slouží zároveň jako prodejní středisko pro vyrobené řezivo a upravené výrobky ze dřeva. Dále se tu vyrábějí obaly na sklo pro sklárnu v Řetenicích. Při plném výkonu je možno dodávat obaly měsíčně v hodnotě 700 tis. Kč. Pro vlastní potřebu se vyrábí velkoobjemové bedny na ovoce. V roce 1996 k této divizi byly přiřčeny rekultivační práce prováděné na lokalitách Mostecké uhelné společnosti. Objem těchto prací se pohybuje v rozsahu 4 - 10 mil. Kč.

5) Divize opravárenství a služeb

Pyrop využívá svou zemědělskou techniku nejenom pro vlastní potřebu, ale rovněž ji pronajímá jiným právnickým a fyzickým osobám. Především se jedná o přepravu uhlí nákladními automobily a traktory. V areálu jsou vybudovány dílny, sklady náhradních dílů a chemických přípravků, nádrže na pohonné hmoty a oleje a parkovací prostory. Zde se provádí veškeré opravy zemědělské techniky, strojů a zařízení.

Společnost v současné době zaměstnává 134 zaměstnanců. Kromě nich při sklizni vypomáhají i brigádníci, které je možno ubytovat v ubytovnách s kapacitou 130 míst.

Co se týče dalších podnikatelských aktivit, má Pyrop podíl 10% v akciové společnosti Agroservis, která se zabývá především pronájmem prostor potřebných k zemědělské činnosti (sklady, sušičky na obilí, ...). Dále má Pyrop podíl 24% v akciové společnosti SUS, která je vlastníkem bývalého kravína, který se uvažuje přestavit na vepřín. Je jistě pozitivní, že jedním dalším akcionářem je i Masokombinát Louny a je tudíž zajištěn odbyt.

4.2 Závazky a pohledávky společnosti

Na některých nemovitostech váznou závazky plynoucí z restitučních nároků. Dále Pyrop musí splácet 20 let závazek vůči Fondu národního majetku za koupi ovocného velkoskladu, na který však byly ještě vázány úvěry poskytnuté Komerční bankou a Konsolidační bankou předcházejícímu vlastníku. Splatnost úvěrů je 8 let.

Struktura závazků:

<i>Věřitelé</i>	<i>Výše závazku</i>
Restituenti	9 276 000,-
FNM	11 804 000,-
Komerční banka	3 774 000,-
Konsolidační banka	2 838 000,-

Výše dlouhodobých pohledávek se pohybuje kolem 2 750 000 Kč, přičemž 750 000 Kč se považuje za nedobytnou pohledávku a 2 mil. Kč budou uhrazeny v průběhu letošního roku.

4.3 Poskytnuté dotace

Společnost nežádala o poskytnutí bezúročných návratných finančních výpomocí, které se poskytovaly v letech 1991 - 1994. Byly jí však poskytnuty přímé nevratné dotace.

V roce 1994 byla poskytnuta dotace na podporu ozdravování polních plodin. Protože se však Pyrop dohodl s dodavatelem na čtyřletém splácení závazku, porušil tak rozpočtová pravidla, která říkají, že dotace musí být použita do konce roku, ve kterém byla poskytnuta. Dotaci musel celou vrátit včetně příslušného penále.

V roce 1995 Pyrop obdržel dotaci na obnovu ovocného sadu, která se poskytovala paušální částkou na každý hektar plochy. K této částce se došlo

následujícím způsobem: MZe předem určilo celkovou částku, kterou vydá na dotační titul Obnova vinic, chmelnic a ovocných sadů. Všechny žádosti o dotaci podle tohoto dotačního titulu se soustředily na MZe a dělením se došlo k paušální částce na jeden hektar. Pyrop tak obdržel dotaci ve výši 841 380 Kč. Skutečné náklady na výsadbu sadu byly v roce 1995 ... 815 493 Kč, v roce 1996 ... 257 834 Kč a v roce 1997 ... 253 248 Kč. Celkové náklady tedy byly 1 326 575 Kč, což znamená, že dotace pokryla zhruba 61,5 % nákladů. Je však třeba zdůraznit, že sad se stále nachází ve stavu nedokončené investice, ještě nedosáhl plodonosného stáří a tudíž ho nelze odepisovat.

V roce 1996 byla Pyropu přiznána dotace na obnovu chmelnice. Stejně jako dotace na obnovu sadu byla i tato dotace poskytnuta paušální částkou na hektar plochy, přičemž se vůbec nebere v úvahu, kolik sazenic se na jeden hektar vysadí. Výše dotace byla 161 125 Kč. Skutečné náklady jen na sazenice byly 180 000 Kč a ostatní náklady se pohybovaly kolem 50 000 Kč. Zhruba tedy dotace pokryla 70% celkových nákladů. Ale i v tomto případě se jedná o nedokončenou investici a náklady ještě porostou.

V roce 1997 obdržela společnost dotaci na podporu aktivit podílejících se na udržování krajiny. Opět byla poskytnuta paušálem na jeden hektar udržované plochy. Dotace byla poskytnuta ve výši 377 121 Kč a náklady na zatravnění byly 193 506 Kč. K těmto nákladům je však třeba přičíst těžko vyčíslitelné náklady na postřiky, na sekání apod. Proto se nedá určit procento dotace v celkových nákladech.

Přestože se na první pohled zdá, že dotace, které byly Pyropu přiznány, jsou poměrně vysoké, Pyropu mnoho nepomohly, protože neřeší největší problémy zemědělců.

4.4 Problémy společnosti

Mezi největší problémy nejen Pyropu, ale i většiny zemědělských subjektů v ČR, patří dlouhodobé a často i nedobytné pohledávky a především odbyt.

Paradoxní situace je například u chmele. Stát poskytuje dotace na obnovu chmelnic, avšak v současné době je chmel zcela neprodejný. Náklady na výrobu 1 tuny chmele jsou okolo 100 tis. Kč, a úrodu za rok 1996 musel Pyrop prodat za 35 tis. Kč za 1 tunu. Úroda za rok 1997 se dosud nepodařila prodat a téměř celá je uskladněna. Proč o "zelené zlato" není zájem? Velká část úrody byla vyvážena do USA, ale protože česká vláda odmítla prodat pivovar Budvar americké společnosti, ta přestala od nás kupovat chmel a vysázela si v USA vlastní chmelnice. Rovněž se chmel vyvážel do SRN, ale tam se nyní také již pěstuje a je samozřejmě bohatě dotován a tudíž je lacinější než chmel z ČR.

Dalším problémem je cukrová řepa. Všechny cukrovary v okolí Pyropu skoupil francouzský cukrovar. Ten si nyní určuje, od koho, kolik a za kolik bude řepu kupovat. Důvod takového jednání je prostý: ve Francii je nadbytek cukru a pokud se podaří zlikvidovat jeho výrobu v České republice, francouzský výrobce tu najde nové zákazníky. Cena francouzského cukru bude sice vyšší, ale protože poptávka po něm je cenově neelastická, cukrovar dosáhne obrovský zisk. Ztráta Pyropu na cukrové řepě byla v loňském roce kolem jednoho milionu korun.

Problémy jsou i s odbytem jablek, protože se na náš trh dováží z EU laciná dotovaná jablka. Náklady Pyropu na 1 kg jsou kolem 13 Kč, ale část úrody z roku 1996 se musela prodat jako moštová jablka za 1,20 Kč za 1 kg. Úroda z roku 1997 se podařila prodat celá za přijatelnou cenu a to díky dovozním kvótám, které byly zavedeny počátkem letošního roku. Pro Pyrop byly tyto kvóty jednoznačně výhodné, protože se ho nedotkla odvetná opatření ze strany EU.

Ani prodej obilí není bez problémů. Stát sice vyhlásil minimální nákupní cenu, ale Pyrop má nepříznivé zkušenosti s mnohými zpracovateli, kteří nakupují za cenu nižší než je cena minimální. Pyrop však prodat musí, protože jiný odbyt nemá. Zpracovatelé totiž mohou za nižší ceny nakoupit jinde.

Co se týče odbytu masa, Pyrop v prvních dvou letech své existence provozoval prodejnu masa v Mostě. Celá akce však skončila ztrátou 2 mil. Kč, protože Pyrop nevlastní jatky a musel tedy zvířata nejprve odvézt na nejbližší jatka, nechat je porazit a maso upravit a pak převézt do Mostu. Navíc prodejna

nebyla umístěna v centru města, a proto nebyl obrat dostatečný. V současné době nemá Pyrop problémy s odbytem masa, trápí ho však pohledávka vůči jednomu odběrateli ve výši 2 mil. Kč.

Problémy jsou i s odbytem meruněk, višní, rybízu, angreštu a okurek. Dříve v okolí fungovaly dva zpracovatelské závody, nyní ani jeden. Pokud se společnosti podaří prodat tyto komodity vzdálenějším zpracovatelům, náklady na dopravu nese sama.

5. ZEMĚDĚLSKÁ POLITIKA V PRAXI PYROPU

V České republice působí v zemědělství zhruba 124 tis. subjektů, což je 7,78% podnikatelů. Pracuje v něm 247 tis. zaměstnanců (zhruba 5%). Naše zemědělství se podílí z 5% na HDP. Domácnosti vydají v průměru za výživu 32% svých příjmů. Avšak ztráta našich zemědělců se blíží k jedné miliardě korun a spotřeba masa, vajec, mléka a mléčných výrobků se neustále snižuje. Hrubá zemědělská produkce klesla v porovnání s rokem 1989 téměř o 80%. Proč tomu tak je?

Dosavadní vládní koalice prosazovala názor, že zemědělství je stejným odvětvím jako všechna jiná a vše má vyřešit jen "neviditelná ruka trhu". Proto dotace poskytované zemědělcům v ČR jsou na nízké úrovni, jsou poskytovány víceméně jen na chov ušlechtilých zvířat a na zkulturnění krajiny, a tak problémy zemědělců vůbec neřeší. Stát také jen minimálně omezuje dovoz zahraniční dotované produkce prostřednictvím cel a kvót. Díky tomu trh se zemědělskými produkty není ovládán nabídkou a poptávkou, ale zpracovateli a obchodníky, kteří vůči zemědělcům figurují jako monopson a vůči spotřebitelům jako monopol.

Zpracovateli mám na mysli např. mlékárny a jatky, kteří zemědělské produkty neprodávají v původním stavu, ale dále je zpracovávají. Podle mého názoru někteří z nich mají příliš vysoké fixní náklady, nedosahují rostoucích výnosů z rozsahu, protože poptávka po jejich výrobcích se díky stále vyšším cenám rok od roku snižuje. V tomto případě se dá hovořit o začarovaném kruhu - cena produktů těchto zpracovatelů bude vysoká do té doby, než se zvýší poptávka, ale ta se zvýší až tehdy, když cena klesne. Ostatní

zpracovatelé, kteří nemají vysoké fixní náklady, těží z dané situace a mají stejné ceny. Kromě toho, mnozí zpracovatelé nejen že nakupují od zemědělců za směšné ceny, ale ještě jim dluží nemalé částky.

Mluvím-li o obchodnících, mám na mysli ty podnikatelské subjekty, které prodávají zemědělskou produkci bez dalšího zpracování. Jsou to např. majitelé obchodů s ovocem a zeleninou, dovozci. V jejich případě se nedá hovořit o příliš vysokých fixních nákladech, vysoká prodejní cena a nízká nákupní cena podle mého názoru vychází jen ze snahy maximalizovat zisk.

Zpracovatelé a obchodníci nakupují od zemědělců produkci za tak nízké ceny, že zemědělci nejen že nedosahují zisk, ale v mnoha případech jim tržby nestačí ani na úhradu nákladů. Pokud odmítnou za tak nízkou cenu svou produkci prodat, obchodníkům nic nebrání v tom, dovézt levnou produkci ze zahraničí a tu prodávat za běžné ceny na domácím trhu. O nepřiměřený zisk v žádném případě nepřijdou.

Není se proto co divit, že zemědělci dosahují ztráty. Nemohou ovlivnit cenu své produkce, na druhou stranu se do jejich nákladů promítnou cenové změny jiných odvětví. Dojde-li tedy ke zdražení univerzálních vstupů jako jsou např. pohonné hmoty, elektřina, zvýšení minimálních mezd, náklady se zvýší jak zemědělcům, tak i obchodníkům. Obchodníci zvýší cenu na trhu, ale nezvýší nákupní cenu zemědělců, nebo ji zvýší jen minimálně. Od roku 1989 se ceny zemědělských komodit zvýšily o necelých 50%, avšak ceny vstupů se zvýšily o 300%. Pokud se však zemědělci dohodnou na určité ceně, pod kterou svou produkci neprodají obchodníkům či zpracovatelům (a to se pak musí jednat o produkci, kterou není možno dovézt lacino ze zahraničí), stát je pokutuje za nekalou soutěž.

Myslím si, že zemědělství každé země by mělo fungovat tak, aby byla zajištěna soběstačnost v zásobování zemědělskou produkcí, její cenová stabilita a tak i stabilita příjmů zemědělců. Účinnou zemědělskou politikou se dá zabránit vysoké míře nezaměstnanosti na venkově. Budou-li zemědělci bez práce, nemohou odejít za prací do měst a to z několika důvodů jako např. nemožnost přestěhování se, protože byty ve městech jsou pro ně cenově nedostupné, dojíždět za prací rovněž nemohou, protože stát stále nižšími dotacemi autobusů a vlaků omezuje dopravní obslužnost vesnic a jezdit autem

se díky vysokým cenám pohonných hmot finančně nevyplatí. Zemědělcům může pomoci stát, ale musí se rovněž snažit pomoci si sami.

5.1 Pomoc ze strany státu

Vlády většiny vyspělých států podporují své zemědělce, ale protože v zemědělství každého státu je jiná situace, není možné vždy uplatnit model, který je funkční v jednom státě, i ve státě druhém. Následující subkapitoly pojednávají o několika možnostech pomoci a pokouší se zhodnotit, zda by se daly uplatnit v ČR.

5.1.1 Americký model

Model uplatňovaný ve Spojených státech vychází z faktu, že produktivita roste v zemědělství rychleji než ve většině jiných odvětví a to díky zavádění nových technologií, strojů, odrůd, apod. Jinými slovy - zvyšuje se nabídka zemědělských výstupů. Naproti tomu, poptávka po těchto výstupech se zvyšuje jen nepatrně, což má za následek snížení ceny. Vláda USA platí svým farmářům za to, že vůbec neosejí svá pole. To sice vede ke snížení nabídky a tím ke zvýšení ceny, ale protože jsou potraviny v USA velmi laciné, spotřebitel toto zvýšení téměř vůbec nepocítí.

Tento model by Pyrop nepřivítal, a to z několika důvodů. První je ten, že už nyní je cena potravin na velmi vysoké úrovni, spotřebitelé za ně vydávají 32% ze svých příjmů a další zdražení už by bylo neúnosné. Další důvod je ten, že při poklesu nabídky domácích producentů není pro obchodníky problém dovézt lacinou produkci ze zahraničí. Tím, že by se neosela pole, by klesl počet zaměstnanců v zemědělství, zvýšila by se tedy míra nezaměstnanosti, což by mělo na venkov nepříznivé sociální dopady. Kromě toho, ti zpracovatelé, kteří mají vysoké fixní náklady, by nemohli nakupovat za vyšší ceny, rostoucích výnosů z rozsahu by nedosáhli a museli by ukončit svou činnost, což by vedlo i v této oblasti ke zvýšení míry nezaměstnanosti.

5.1.2 Zavést ve větší míře cla a kvóty

Toto opatření, které naše vláda zavedla počátkem letošního roku, Pyropu velmi pomohlo, ale protože Česká republika usiluje o začlenění do Evropské unie a schopnost odstranit cla je jednou z podmínek vstupu, je zavedení cel a kvót velice problematické.

Na zavedení cel a kvót by doplatili ti zpracovatelé, kteří jsou natolik konkurenceschopní, že vyváží svou produkci. Je totiž pravděpodobné, že státy, kterých by se námi zavedené clo a kvóty týkalo, zavedou clo a kvóty odvetné.

5.1.3 Stanovit ceny zemědělské produkce

Pokud by stát stanovil minimální výkupní cenu zemědělské produkce ze strany zpracovatelů a obchodníků (cenová podlaha) a důsledně sledoval její dodržování, pro obchodníky by bylo výhodnější dovézt lacinou dotovanou produkci ze zahraničí. Zemědělci by tak neprodali svou produkci a museli by ukončit svou činnost, což by vedlo ke zvýšení míry nezaměstnanosti na venkově. Na trhu by došlo ke zvýšení ceny této produkce, a proto by ještě o něco poklesla poptávka po ní (opět ne však výrazně). V České republice je již stanovena minimální výkupní cena obilí, ale Pyrop má zkušenosti s mnohými zpracovateli, kteří stejně nakupují za cenu nižší a Pyrop jim musí prodat, protože jiný odbyt nemá.

Pokud by stát naopak stanovil maximální prodejní cenu na trhu (cenový strop), zemědělcům by nepomohl, protože obchodníci a zpracovatelé ve snaze zachovat si svůj zisk by stlačovali výkupní cenu zemědělské produkce na co nejnížší úroveň a tak by zemědělci dosahovali ještě větší ztráty než nyní.

5.1.4 Dotovat zpracovatelskou a prodejní činnost zemědělců

Tato silně dirigistická myšlenka, která spočívá ve vyřazení obchodníků a zpracovatelů z trhu, by se určitě zamlouvala jak zemědělcům, tak i spotřebitelům. Lze si představit, že zemědělci by prodávali spotřebitelům svou produkci mnohem laciněji a zároveň by nekončili ztrátou.

Jenže jestliže by se tak stát rozhodl, vyvstává otázka, v jaké výši by měla dotace být a koho všeho dotovat. Je nesmyslné, aby každý zemědělský subjekt dostal finanční prostředky na zřízení mlékárny či jatek nebo prodejny. Snad tedy založit v určitých oblastech unii zemědělců a této unii dát dotace, případně poskytnout bezúročnou návratnou půjčku. Ale v jaké výši? Na výstavbu areálu a na nákup strojů? To by se jednalo o milionové částky a je velmi pravděpodobné, že stát by na to prostě neměl. Navíc je možné, že tyto menší zpracovatelské závody by produkovaly s vyššími náklady než závody stávající, a proto by se veškerá snaha státu minula účinkem. Myslím si proto, že podpora zpracovatelské činnosti ze strany státu by byla velmi problematická.

Jiná věc by byla podpora prodejen zemědělců, přičemž mám na mysli prodejny s ovocem a zeleninou. Stát by například mohl za zemědělce v prvním roce zaplatit nájemné za prodejnu. Takovéto prodejny by byly výhodné pro spotřebitele i pro zemědělce, protože by se tak odstranili prostředníci, kteří ceny negativně ovlivňují. Ale i zde je problém v tom, koho všeho dotovat. Kolik by případná unie zemědělců měla mít členů? A jakou právní formu? Společenství? Družstvo? A nevedlo by to k tomu, že v každém městě bude jediná prodejna ovoce-zelenina, která nasadí monopolní cenu?

Myslím si, že ani tento způsob podpory zemědělců by nebyl tím nejlepším, protože je tu spousta nevyjasněných otázek a také tu existuje možnost vyšších nákladů a tím vyšších cen pro spotřebitele než jsou doposud.

5.1.5 Větší podpora vývozu

Stát podporuje export zemědělských komodit prostřednictvím PGRLF, přičemž tato podpora spočívá jen v dotaci části úroků z úvěrů na sjednané exportní smlouvy. Kdyby zpracovatelé mohli vyvážet ve větší míře zejména na dosud nenaplněné východní trhy, které nejsou chráněny cly a kvótami tak jako západoevropské trhy, vyráběli by větší množství a dosahovali nižších průměrných nákladů. Tak by mohli zvýšit i výkupní ceny zemědělské produkce. Současně by i přímo zemědělci mohli vyvážet svou produkci a tak dosahovat větších zisků než mají nyní. K tomu všemu je ovšem zapotřebí větší

podpory státu než nyní poskytuje prostřednictvím PGRLF. Stát by mohl například založit neziskovou organizaci, která by se zabývala vývozem zemědělských komodit na východní trhy. Zajišťovala by celý proces exportu počínaje nákupem produkce přes dopravu, vyřizování formalit až po prodej východním odběratelům.

Avšak toto řešení naráží na zásadní překážku, kterou je platební neschopnost východních odběratelů, proto je nereálné.

5.1.6 Model uplatňovaný v Evropské unii

Státy EU podporují své zemědělce následujícím způsobem. Především uplatňují stejnou zemědělskou politiku na celém území EU - jde o společné financování a tvorbu cen. Dále garantují státní výkup zemědělské produkce při poklesu jejich cen na trhu v důsledku jeho zahlcení za určitou cenu (tato cena je známa jako intervenční cena). Pokud zemědělci vyvezou svou produkci za cenu nižší, než je intervenční cena, je jim rozdíl doplacen. Před dovozem zahraniční levné produkce chrání své zemědělce systémem vyrovnávacích dávek, které tvoří rozdíl mezi cenou produkce v EU a cenou dovážené produkce. Rovněž se snaží o zvyšování efektivnosti v zemědělství rozšiřováním poznatků základního a aplikovaného výzkumu. Pro srovnání: subvence na 1 ha zemědělské plochy je v EU pětikrát větší než v ČR.

Je pravdou, že zemědělská politika EU vyžaduje největší objem prostředků z rozpočtu EU, vyvolává největší diskuse, ale dosud se nenašlo lepší řešení.

5.1.7 Který z modelů uplatnit v ČR?

Každý z uvedených modelů má své výhody i nevýhody, ale jako nejlepší řešení se zdá model uplatňovaný v EU a to už jen z toho důvodu, že Česká republika usiluje o začlenění do EU, proto by se v oblasti zemědělství měla přizpůsobit. Faktem mluvícím proti je nedostatek finančních prostředků na tak rozsáhlou podporu zemědělství. Proto si myslím, že k takovéto podpoře dojde až po připojení ČR k EU, přičemž finanční prostředky bychom čerpali jednak

z rozpočtu EU a jednak i z domácích zdrojů změnou struktury výdajů ze státního rozpočtu.

Zemědělci tedy nemohou počítat s větší finanční podporou státu, než která je nyní, ale mnozí z nich by ocenili zavedení cel a kvót na dovoz zahraniční dotované produkce z EU. Je pravda, že tento krok by vyvolal odvetná opatření, ale vzhledem k tomu, že v porovnání s rokem 1989 stouply vývozy zemědělské produkce o pouhých 15%, avšak dovozy o 500%, je pravděpodobné, že by zemědělci neměli takové problémy s odbytem a dosáhli by větších tržeb.

5.2 Pomoc vlastními silami

Protože ani Pyrop ani jiný zemědělský subjekt nemůže v dohledné době počítat s výraznější podporou státu, je třeba, aby Pyrop využil všechny stávající možnosti podpor. V současné době například žádá PGRLF o dotaci části úroků z úvěrů poskytnutých Komerční bankou a Konsolidační bankou. Pro to, aby měl lepší přístup k úvěrům, byla jím, městem Most a Mosteckou uhelnou společností založena akciová společnost AGROHOLDING, která by měla postupně převzít všechny závazky a pohledávky za s.r.o. Pyrop.

Co se týče největšího problému, kterým je odbyt, není mnoho možností řešení. Především bych Pyropu doporučila zřídit odbytové oddělení (divizi, úsek), protože v současné době se odbytem zabývají vedoucí divizi, kteří se odbytu nemohou plně věnovat. Kdyby existovalo odbytové oddělení, je možné, že jeho pracovníci by byli schopni najít nové odběratele. Jako odběratele ovoce a zeleniny by se mohli pokusit získat některý ze supermarketů. Pokud by se tento krok nepovedl, jako nejkrajnější možnost by mohlo být prodávat ovoce a zeleninu přímo spotřebitelům. Předem by se ovoce či zelenina navázily do tří a pětikilových sáčků a pak se prodávaly z auta na sídlištích velkých měst. Není to samozřejmě ideální řešení, ale možná by bylo pro Pyrop výhodnější, než prodávat obchodníkům za jimi určené ceny.

Pyrop by se také mohl spojit s okolními zemědělskými subjekty a zahrádkáři (kterých je v této oblasti nezanedbatelné množství) v družstvo a vzít si do pronájmu v současné době zavřený závod na zpracování ovoce a zeleniny.

Finanční prostředky by družstvo získalo vkladem svých členů a případně úvěrem, přičemž by požádalo o garanci a o úhradu části úroků Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond v rámci programu Zemědělec. Věřím, že se zavařeninami, kompoty, ovocnými šťávami a podobnými výrobky by s odbytem nebyly takové problémy jako s nezpracovanými komoditami.

Postupně se i v České republice rozšiřuje trend zdravé výživy a lidé si začínají doma mlít obilí na mouku. Tohoto trendu by v budoucnu mohl Pyrop využít a dodávat své kvalitní potravinářské obilí navážené v kilových sáčcích do prodejen zdravé výživy. V těchto prodejnách se v současné době cena takového sáčku pohybuje kolem 18 Kč.

Své problémy s cukrovou řepou nemůže Pyrop sám vyřešit. Pokud v tomto směru nezasáhne stát, bude muset Pyrop přestat řepu pěstovat. Není totiž pravděpodobné, že by v okolí vznikl nový cukrovar, protože by to byla velká investice a nevěřím, že by byly banky ochotny na ni poskytnout úvěr.

6. ZÁVĚR

Situace v zemědělství většiny států je problematická a záleží na každé vládě, jak se rozhodne ji řešit. Ani zemědělství v ČR není výjimkou, a proto je nemožné dát stoprocentně účinnou radu, jak zemědělcům pomoci.

Zdá se, že situace v českém zemědělství je beznadějná a to i přesto, že je v něm produktivita práce téměř o 100% vyšší než v průmyslu, má nižší náklady než zemědělství EU a dokonce se podílí větším procentem na tvorbě HDP než zemědělství EU (v ČR je to 5%, v EU jsou to 3%). Naše zemědělství představuje díky nízkým nákladům velké nebezpečí pro zemědělství EU, proto se vláda musela zavázat, že dojde k utlumení zemědělské produkce o 30%. Myslím si, že pokud do roku 2001, kdy musíme odstranit cla vůči EU, nedojde k přiblížení naší dotační politiky k dotační politice EU, mnozí naši zemědělci ukončí svou činnost a ostatní budou zlikvidováni přílivem bohatě dotované produkce z Evropské unie.

Je třeba si však uvědomit, že rentabilita není jediným smyslem zemědělství. Podstatné je, že díky fungujícímu zemědělství nedojde k

vyliďňování venkova a ke ztrátě soběstačnosti státu v zásobování potravinami. Proto by i zemědělství v ČR mělo být zachováno.

SEZNAM LITERATURY:

Kraft Jiří: Ekonomická teorie a její odraz v české ekonomice 90. let,
TU v Liberci, 1997

Nařízení vlády č. 341/1997 Sb., kterým se stanovují podpůrné programy k podpoře mimoprodukčních funkcí zemědělství, k podpoře aktivit podílejících se na udržování krajiny a programy pomoci k podpoře méně příznivých oblastí

Postup při úpravě splátkových kalendářů návratných finančních výpomocí a poskytování bonifikací v resortu zemědělství, MF ČR a MZe ČR, 1995

Zákon č. 71/1967 Sb., správní řád, ve znění pozd. předp.

Zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozd. předp.

Zákon č. 586/1991 Sb., rozpočtová pravidla, ve znění pozd. předp.

Zásady, kterými se stanovují podmínky pro poskytování podpor ministerstvem zemědělství pro rok 1998, MZe ČR, 1998

Zásady pro poskytování investičních a neinvestičních dotací ministerstvem zemědělství pro rok 1997, MZe ČR, 1997

statistické ročenky z let 1989 - 1997

denní tisk